

הלכות תפלין סימן לב

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק קמז]

ודלא כמ"ש הש"ך ביו"ד רעד סק"ו ע"ש¹⁸².

182) וביאר המג"א (ס"ק מה) טעמו, שהוא משום שאין אנו בקיאים בהפסק הפסוקים שנפסקו למושה מסיני, וכן מפני שיש מקראות שאין להם הכרע. ובדעת הרמ"א והש"ך שיש לעשות הפסק בין פסוק לפסוק, ביאר בשו"ת אגרות משה (יו"ד ח"ג סי' קיז) שסוברים שאף שאין הכרע לענין המסורת, אך לענין הקריאה יש הכרע איך קוראים, וכך הוא הפיסוק. וסיים, שאף שלכתחילה אין עושים הפסק, מ"מ בדיעבד אין לאסור, שאין מנהג לדיעבד, ולבני תימן שנהגו בהפסק הוא אף לכתחילה, וכפי שכתבנו לעיל (ס"ק כב).

[משנ"ב ס"ק קמח]

זע"ן באל"ה רבה שד"קו דע"ל קל"פנים בתפלין שהגליונות קצרים יש להקמיר¹⁸³.

183) וטעמו, שבתפלין שהשורות מועטות והגליון קצר, יש יותר גנאי בשלש אותיות הירצאות לחוץ, מה שאין כן בספר תורה שיש בו הרבה שורות והגליון שלו גדול.

[משנ"ב ס"ק קנא]

והקסים עמ"קם הגאון רבי עקיבא איג"ר¹⁸⁴.

184) ביאור שיטתו, ראה הערה הבאה.

[משנ"ב ס"ק קנב]

והגאון רבי עקיבא איג"ר בחדושיו בסימן זה מקמיר גם כן¹⁸⁵.

185) וטעמו, שכתביה מחוץ לשיטה אינה מדין תליה, שהרי שני דינים שונים הם: א. תליה, דהיינו כשכותב בין השורות; ב. כתיבה מחוץ לגליון העמוד. לדעת הבני יונה שני הדינים שוים, וכשם שאם שכח לכתוב את השם מותר לתלותו בין השורות (כמבואר בשו"ע יו"ד סי' רעג ס"ז), כך מותר לכתוב את כל השם מחוץ לעמוד. ולדעת המג"א (הובא לעיל ס"ק קנא) דין השני קל יותר, כיון שלא נזכר בגמרא, ואילו הדין הראשון נזכר בגמרא. ולדעת הרע"ק"א הדין השני חמור יותר מהדין הראשון, ואף על פי שמותר

לתלות את כל השם בין השורות, מ"מ אסור לכתוב את כל השם חוץ לעמוד. ומטעם זה חלק הרע"ק"א על המג"א, בכתוב מקצת השם מחוץ לגליון העמוד.

[משנ"ב ס"ק קנה]

קל פ"שיתיה¹⁸⁶.

186) מבואר לסיפא לו. שנינו בברייתא (שבת קג, ב) "פרשה פתוחה לא יעשנה סתומה, סתומה לא יעשנה פתוחה".

ונחלקו הרמב"ם והרא"ש מהי פרשה פתוחה ומהי פרשה סתומה: א. דעת הרמב"ם (פ"ח מהל' ספר תורה), שפרשה פתוחה היא פרשה שמתחילים לכתובה בתחילת השיטה, והרווח שלפניה פתוח על ידי שמניח בשיטה שלפניה חלק כשיעור תשע אותיות, וכשלא נשאר בה רווח כזה, מניח שיטה שלימה פניה. ופרשה סתומה היא פרשה שמתחילים לכתובה באמצע השורה או בסופה, ויש רווח בתחילת השורה או באמצעה.

ב. דעת הרא"ש (הל' ספר תורה סי' יג), שפרשה פתוחה היא שמניח בתחילת השורה שיעור תשע אותיות חלק ומתחיל לכתוב משם והלאה, או שמניח בסוף השורה תשע אותיות חלק ומתחיל לכתוב מתחילת השורה שלאחריה. ופרשה סתומה היא שיש רווח באמצע השורה ומשני צידי הרווח כתוב, וכמו כן אם הניח חלק שיטה שלימה והתחיל לכתוב בשורה שתחתיה הרי זו סתומה.

והשו"ע (יו"ד סי' רעה ס"ב) כתב שירא שמים יצא ידי כולם, דהיינו שכשבא לכתוב פרשה פתוחה יסיים את הפרשה שלפניה באמצע השיטה, ויניח חלק שיעור תשע אותיות, ויתחיל לכתוב בראש השיטה שתחתיה. וכשבא לכתוב פרשה סתומה, יסיים את הפרשה שלפניה בתחילת השיטה, ויניח חלק כשיעור תשע אותיות וימשיך לכתוב באותה שיטה עצמה, ובדרך זו כשר לכל הדעות.

את פרשיות התפלין יש לכתוב כפי שהן כתובות בתורה, דהיינו את פרשיות 'קדש' ו'יהיה כי יביאך' ו'שמעי' יש לכתוב פתוחות, ואילו את פרשת 'יהיה אם שמועי' יש לכתוב סתומה.

המשך מעמוד קודם

אינם נוהגים להניח חלק כשיעור כזה.

[משנ"ב ס"ק קנג]

ובדיעבד אין לפסל אלא אם כן נראית כתבה אחת לתינוק דלא חקים ולא טפשי¹⁷⁹.

179) ואם הוסיף דיו על גג האותיות של אחת התיבות כדי להגביהן מעט, ועל ידי זה ניכר שהן שתי תיבות, כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ב סי' קמד) שבדיעבד כשר, אולם לכתחילה אין לשנות את גוף האותיות.

[משנ"ב ס"ק קנד]

וכן נהגו הסופרים שאין מדיקדיקין בנה"ט¹⁸⁰.

180) ולמעשה, כתב הלשכת הסופר (סי' ז ס"ק ב) שנכון לדקדק בזה גם בתפלין ומוחוות, מפני שנגרמים כמה קלקולים מסמיכות השורות, שמתקצר אורך הכ"ף פשוטה וצואר הלמ"ד, או שנכנס הלמ"ד לאות שמעליו.

[משנ"ב ס"ק קנה]

אבל בדיעבד אין לפסל אלא אם כן נראית התבה חלוקה לשתיים¹⁸¹.

181) והשיעור בזה, כתב הגט פשוט (סי' קבה ס"ק פא) שתלוי במראית העין לפי שיעור המרחק בשאר התיבות שכתב הסופר בספר זה. ובמקום ספק יש להראות לתינוק. וכן מבואר בב"ח (יו"ד סי' רעד) שתלוי הדבר בקריאת התינוק.

הַלְבוּת תַּפְלִין סִימָן לַב

נא באר הגולה

ק סמיך וסגולות
ממזיז פקח ב סהתיא
דקנחוד ד טור כיורה
דעה רביע ש שם
ת הראש ש שם
והקודש ואתחיתים
והרמב"ם פסק ב

השורות שוות, שלא תהא אחת נכנסת (קמו) ואחת יוצאת. ולפחות קינחה שלא יכתב (קמו) *שלא
אותיות חוץ (ז) לשיטה, (קמט) ואם כתבם (קנ) לא פסל: לד *רשתי אותיות שהם (קנא) *תכה אחת לא
יכתב חוץ לשיטה: לה (קנב) *אותיות השם (קנג) צריך שיהיו כלם (נא) בתוך הדף ולא יצא (קנד) מהם
קלל חוץ לדף: לו *ייעשה (קנה) כל פרשיותיה (קנו) פתוחות, חוץ מפרשה אחרונה הפתובה בתורה

שערי תשובה

הה"א. עבה"ט. ועין ט"ז שהקשה על הש"ע שכתב שיש לזהר דהא אפילו בדיעבד
פסול. ועין בשו"ת מקום שמואל שהביא מש"ע אה"ע סי' קכה דגם שם משמע
דקא לתתלה, רק אם נשמנה צורת האות ע"י פסול בדיעבד, ולכן דעתו להקל
בלמ"ד של ילעבדו שכן ראשה לתוך ה"א של ילעבדו ולא נגעה רק בנכס לאורנה

באר היטב

דכה פסק ברע"ת רמ"א דצריך להניח חלק בין פסוק לפסוק, והביא ראיה מן ספר
ברוך שאמר שכתב להדיא כן: וכן בין שיטה לשיטה, ע"ש: (ז) לשיטה.
ויב"ד סימן רעג פסק בהרמב"ם דלא קפדינן אלא שלא יכתב רב התכה חוץ
לשיטה, ואם התכה בת ח' אותיות מתר לכתב החצי חוץ לשיטה. וכתב הפג"ן
אברהם: ואפשר דכא ללמד כאן דשני אותיות מתר לכתב אפלו בתב בת ג' אותיות דכה בהרמב"ם מודה ע"ש. ואני אומר דמסעיף שאתח"ו ידעין זאת מדכתב כ'
אותיות שהם תכה אחת וכו', משמע כ' אותיות שאינן תכה אחת מתר אפלו בתב בת ג' וק"ל: (נא) בתוך הדף ולא יצא מהם קלל חוץ לדף. כתב הרב בעל
באר"שכב בתשובה סוף פסוק דף נב ע"ב: מדקנט קלל לשון משמע אפלו בדיעבד פסול אפלו בשאר שמות שאינן נמחקין, ואפלו הנטפל לשם מאתרוי פסול אם
יצא חוץ לשיטה, כגיל להלכה ולא למעשה ע"כ. והמ"א הקשה עליו דהש"ך ב"ד סימן רעו סי' קתב דקצת פוסקים מלשירין פשתלה מקצת השם ע"ש ס"ק ז
משמע לכאורה דכ"ש קשיצא חוץ לשיטה, דהא אסור תליה נזכר בנזכר ואסור זה לא נזכר בנזכר בהדיא רק הוא מדכריא ר"ת ומגיל לפסל בדיעבד. וקמ"ב סימן נו

באר הלכה

באסור מחיקה: יש להקל בזה לפי מה שכתב שם הודע ביהודה דבמחוק מקצת
אות נעדרו נשאר צורתו עליו אין חיוב בזה משום מחוק, ורק מדקבנו, עין שם. אחר
דף מציאתי בן בעה"י בספר ישועות יצחק, עין שם: * שלש אותיות. עין במשנה
ברורה, ומקורו מהא דהש"ך יורה דעה בסימן רעג סעיף קטן ד ע"י"ש. ועין בבאור
הג"א דמשמע שהוא מסכים גם כן להש"ך דהמחבר סתם פה כהרא"ש, ועין
במגן אברהם, והשמטתי מרצו משום קשיית הכאר היטב עין שם, והפריימגריס
הקשה ג"כ עין זה; ואמנם דלא לשנות ח"ו לרבונו המגן אברהם בטובע אמרתי שיש
לזכר, דמסעיף לר אין ראיה להקל בזה, דאפשר דלא מעט רק דמתר לכתב אות
אחת מן התכה של שתי אותיות חוץ לשיטה אף שהוא חצי התכה, וכמו שכתב
הג"א לדעת הרמב"ם ונדלא פתלובי שמחמיר בזה, עין שם בטעמון, אבל כ'
אותיות מן תכה של שלש אותיות דהם רב התכה הנה אמנא דאסור, וכמו שכתב
הג"א באמת לדעת הרמב"ם, לזה קא משמע לן המחבר דשתי אותיות מתר בכל
גוה, בן נראה לי בכונתו: * שתי אותיות וכו'. אבל לכתב אות אחת ממנה חוץ
לשיטה מתר, כל האחרונים, דלא פלבוש: * תכה אחת. עין במשנה ברורה, בן
כתב הרא"ש בהלכות קטנות ופסק ביהודה דעה כותה. ועין במגן אברהם
בסעיף קטן מו שכתב דאף הרמב"ם מודה בזה להקל, והג"א בבאור
כתב שלדעת הרמב"ם אסור בזה: * יעשה כל פרשיותיה. עין במשנה ברורה

משנה ברורה

חלק. אבל המגן אברהם ישר כמה אחרונה והג"א בבאורו הכריעו
דאין צריך להניח חלק יתם מביין תכה לתכה באמצע פסוק ונדלא
כמ"ש הש"י ביו"ד רעד קמ"ו ע"ש (1827): [לג (קמו) ואחת יוצאת.
ואפלו (קמג) אות אחת, (קמט) משום "זה אלי ואנוהו": (קמו) *שלא
אותיות. מדלא חלק משמע דאפלו אם אלו השלש אותיות הם מעוט
התכה אסור, וביורה דעה סימן רעג פסק בהרמב"ם דלא קפדינן אלא
שלא יכתב רב התכה חוץ לשיטה, ואם התכה בת ח' אותיות מתר
לכתב החצי חוץ לשיטה. ועין בש"ך שם שכתב שיש להחמיר כהך
דקא, ועין באליה רבה (קמט) שדעתו דעל-כל-פנים בתפליין
שהגלילות קצרים יש להחמיר (183): (קמט) ואם כתבם. (קמו) בין שהיה
הבליטה בתחלת השיטה או בסופה: (קנ) לא פסל. ואפלו אם כתב
(קמו) תכה שלמה חוץ לשיטה, כל שנזכר שהיא נקריה עם אותה
השיטה ולא עם העמוד האחר שבצדה: לד (קנא) תכה אחת. ואם
התכה היא בת שלש, מתר לכתב ממנה שתי אותיות חוץ לשיטה אף
שהם רב התכה, יורה דעה סימן רעו, ועין בבאור הלכה:
לה (קנב) אותיות השם. (קמט) אפלו שער, שמות שאינם נמחקין:

(קנג) צריך וכו'. המגן אברהם בשם הגאון מהר"י יצחק מפוזנא וכן הע"ת והא"ר וכמה מהאחרונים] אסיק דנדקא לתתלה אבל בדיעבד אין
להחמיר: ומכל מקום אם ארע בן בספר תורה הורה למחוק כל השורות העליונות אם אין בהם שום שם משמות שאינם נמחקין, ולמשך אותם
שיהיו שוות עם השם, דמאתר דאפשר לתקוני לא מקרי דייעבד; אבל אם היה שם למעלה אינה שם, או (קמט) בתפליין ומזווחת דאי אפשר למחוק
משום שלא כסדרן, כשר קף בלי תקון. ויש (קנ) מחמירין אפלו בדיעבד, והסכים עמהם הגאון רבי יצחק איזנ"ר (184) והדג"ך החיים. אף אם
(קנא) בשורות העליונות אות האחרון ב"ית דל"ת ר"יש וכדומה, שכיכול למשכן, בלהו מדוד דבין בספר תורה ובין בתפליין ומזווחת ימשך אותן
כדי שיהיו שוות עם האות מהשם שצא חוץ לשיטה, ואין בזה משום שלא כסדרן. וכן אם לא כתב עוד רק שורה אחת (קנג) וכשורה שניה משך
השם חוץ לשיטה, יעשה שרטטום אחרים ומשכסם שיהיו ארפים עד סוף השם, ובשכיל שורה הראשונה אין קפידא. ודע עוד, דבאותיות
הנטפלות להשם (קנג) הספמת האחרונים דאין להחמיר בדיעבד ביוצא חוץ לשיטה: (קנד) מהם קלל. אפלו אות אחת, ואפשר דאף רבו
ככלו, אבל מקצת האות לית לן בה. ואם יצא השם כולו חוץ לגליון העמוד, כשר בדיעבד, ואינו דומה ליוצא אות אחד חוץ לשיטה, דמה שיוצא
לחוץ הוא חשוב פתליה, ונקמא לן ביהודה דעה רעו דמקצת השם אין תולין, מה שאין בן בזה, בן כתב בהג"י יורה. והגאון רבי יצחק איזנ"ר
בתולשין בסימן זה מחמיר גם בזה (185). עין שם, אבל בבאור הג"א מוכח בהדיא שהבג"י יורה להקל: לו (קנה) כל פרשיותיה (186). ורצה לומר
מהתפליין של יד, הואיל והן נכתבות בקלף אחד ושך בזה פתוחה וסגורה, דהינו ששפמניית מקום חלק בסוף שיטה אחרונה של פרשה הראשונה
כדי ט' אותיות ומתחיל בראש השיטה בראש השני, הרי פרשה שלאחריה נקרא פתוחה, כמו שבספר תורה נקראת פרשה
המתחלת בראש השיטה פתוחה לכלי עצמא קשיש רוח כדי ט' אותיות לפניה בשיטה הקודמת לה או בסוף שיטה אחרונה שבדף הקודם,
אבל בתפליין של ראש שהפרשיות נכתבין על ד' קלפים אין להקפיד בהן בפתוחות וסגומות, אף נהגו לתתלה להקפיד בזה, בן כתבו
האחרונים, ועין בבאור הלכה כמה שכתבנו בשם הפריימגריס בזה: (קנו) פתוחות חוץ וכו'. מפני שג' ראשונות שהם "קדש" ו"היה כי ובאך"
שמע" הם פתוחות בתורה, ופרשת ו"היה אם שמע" סתומה, לפיכך צריך לכתב בתפליין גם בן בזה, דהינו ששניית מקום חלק כדי ט' אותיות
בסוף שיטה אחרונה שבפרשת "קדש". כדי שבפרשת ו"היה כי ובאך" שמתחיל בראש השיטה הראשונה שבדף השני תהיה הפרשה פתוחה כמו
שהיא בתורה, וכן אחר פרשת ו"היה כי ובאך" כדי שבפרשת "שמע" תהיה פתוחה; אבל פרשת ו"היה אם שמע" יעשה סתומה, ואפן סתומה
באר לקמה. ופרשת "קדש", אף דבתורה היא פתוחה מתמת שהיא מפסיק ברוח ט' אותיות בשורה הקודמת לה, וכאן אין שך זה, דהיא

שער הצינור

(קמז) ב"ח: (קמז) באור הג"א: (קמט) והוא גם כן בפריימגריס: (קמו) מוכח מהפרישה דלא מחלק בזה לענין דייעבד: (קמו) אחרונים: (קמנ) מגן אברהם: (קמט) פרי
מגריס לדעת הפג"ן אברהם והוא בעצמו הניח עקר הדין בצריך עיון לקפן בסימן קמט: (קנ) הבית שמואל בשם הרא"י וגם תשובת הרמב"ם שהובא ביהודה דעה רעו בדבור
המתחיל ובשם הפס"י עין שם: (קנא) פריימגריס: (קנג) פריימגריס: (קנה) מגן אברהם בשם משאת בנימין וט"ו יורה דעה רעו ובמה אחרונים: (קנד) פריימגריס: